

Rosikrucianství a pohádky

Z díla Rudolfa Steinera vybral Radomil Hradil

Vezmeme-li si duchovní zatmění v polovině 13. století, o němž mluví Rudolf Steiner, dále na začátku 15. století nástup epochy, kdy je rozvíjena duše vědomá, pak reformaci, třicetiletou válku v první polovině 17. století, osvícenství, francouzskou revoluci, napoleonské války a revoluci průmyslovou v 19. století, vidíme postupnou ztrátu spojení evropského lidstva s duchovním světem, vedoucí až k úplnému zatemnění duchovního světa ve vědomí lidí. Rosikrucianský impuls působil trvale proti tomuto zatemňování, přičemž - což je charakteristické - působil pomocí obrazů, imaginací, jak jsme se s nimi setkali v Chymické svatbě Christiana Rosenkreutze, ale jaké najdeme také již ve Zjevení svátého Jana. Zvláštní kapitolou v tomto působení - tentokrát skrytém a přece tak zjevném - byly i takzvané lidové pohádky. V berlínské přednášce z června 1911 Rudolf Steiner vysvětluje, za jakých okolností tyto pohádky vznikaly a jaké bylo jejich působení v lidské duši. - K pohádkám majícím původ v rosikrucian- ských „chrámech“ či mysterijních centrech tak musíme řadit většinu dobře známých pohádek, jako je Červená Karkulka, Šípková Růženka, Sněhurka, Popelka atd. Dejme tedy nyní prostor uvedené přednášce Rudolfa Steinera.

Když jsem se před časem na jednom jižním místě Rakouska, v Terstu, pokoušel probudit porozumění pro naše myšlenky, bylo patrné, že názory, které chováme, se začínají ujímat i zde. A když se z tohoto jižnějšího místa přesuneme do Kodaně, kde jsem měl v posledních dnech možnost v řadě přednášek přivést k srdcím [posluchačů] to, co uznáváme jako ducha, mohli jsme i tam, u našich severních přátel, vidět, že se tu stále více zabydluje duch, jež pěstujeme pod znamením růžového kříže. [...]

Ubývání duchovní potraviny pro duše

Podívejme se na současnou dobu, jak se duchovně jeví duším, které se - tak jako ty naše - do této doby narodily. Na přelomu 19. a 20. století je to v duchovním prostředí, stejně jako venku v exoterním světě podstatně jiné, než to bylo dokonce ještě před padesáti, šedesáti lety. Člověk, který dnes vyrůstá - a vy všichni jste v této situaci byli - se snaží tu či onde zaslechnout něco o tom, co je duch, co je duchovní vedení světa, co proniká vnější svět ve stvořeních různých přírodních říší a co vstupuje do naší duše. A smíme říci, že duše toužící po duchu toho za posledního půlstoletí nalézá všude, kde se pokouší najít skutečně pravou, duchovní, spirituální potravu, velice, velice málo. Tato touha se nachází v nejhlubším nitru duše; může být nanejvýš přehlušena, kdy se zdá, že nepromlouvá hlasitě, ale je zde a každý, ať si v ži votě stojí kdekoli, ať dělá cokoli, chce, aby se mu dostávalo skutečné spirituální potraviny. Ať se dnes člověk porozhlédne v oblasti kterékoli vědy, poznává tu jen vnější hmotné skutečnosti, jež jsou sice chytrým, velkolepým, důvtipným způsobem zhodnocovány k velkému kulturnímu pokroku současnosti, u nichž však nelze zaslechnout to, co chce být zjeveno skrze ducha. Ať je člověk ve světě činný jako umělec, nebo působí v nějakém praktičtějším odvětví života, všude nachází málo toho, co potřebuje, aby to mohlo vejít do ducha, do hlavy a rukou, abychom měli nejen sílu a impulzy k práci, ale také jistotu, útěchu a sílu v životě. A lidé na začátku 19. století jistým způsobem již tušili, že v blízké budoucnosti toho bude přítomno jen málo. Nejedna člověk v první polovině 19. století, kdy tu ještě byly zbytky starého duchovního života, třebaže v jiné formě, si řekl: Ve vzduchu je cítit úplné mizení starých pokladů ducha, dochovaných tradicí ze starých dob. Avšak

právě oprávněný kulturní pokrok 19. století přinese úplně vymazání toho, co se v podobě duchovní tradice zachovalo ze starých dob. [...]

Působení theosofického, rosikruciánského ducha v historii

Jakým duchem vlastně je theosofický duch? Je to duch, bez něž by se vlastně nikdy nebyly mohly udát opravdové kulturní počiny. A po- myslíme-li na to největší, je to duch, bez něž by nikdy nebyl takový Homér, Pindaros, Raffael, Michelangelo, bez něž by nebylo žádného náboženského prohloubení lidí, ale ani žádného duchovního života a ani vnější kultury. Neboť všechno, co člověk chce vytvořit, musí vytvořit z ducha. A domnívá-li se, že může tvořit bez ducha, pak neví, **ie** veškeré duchovní úsilí podlehne na jistý čas úpadku a že něco, co z ducha vychází v menší míře, je také o to dříve zasvěceno smrti než to, co je tvořeno z ducha. Co má věčnou hodnotu, to pochází z ducha, a nepretrvá žádná tvorba, která z ducha nepochází. Ale i to nejmenší tvoření, i když se děje pro všední den, má hodnotu pro věčnost a spojuje nás s duchem, neboť všechno, co člověk dělá, je vedeno duchovním životem.

V theosofickém životě, jak ho pěstujeme my, víme, že základem tohoto života je proud, který nazýváme rosikruciánským, a nejednou jsme zdůrazňovali, že Mistři rosikruciánské moudrosti od 11., 12. 13. století připravovali to, co se začalo dít od konce 19. století a co se dále bude dít ve století 20. [...] Bylo to dlouho připravováno těmi, kdo tento duchovní proud nechávali vplývat do duší způsobem pro člověka zprvu nepostřehnutelným. V našem theosofickém hnutí je ve zvláštním smyslu, ve vědomé podobě přítomno to, co od 12., 13., 14. století nazýváme rosikruciánskou cestou a co od 11., 12., 13., 14. století proudilo do srdcí, do vědy a co utvářelo ducha lidí Evropy.

Můžeme si na základě dějů, jež se odehrály v naší kultuře, udělat představu o tom, jak tento duch vlastně působil? Říkal jsem, že od 11., 12., 13., 14. století působil jako vlastní duch rosikruciánský; on tu ale byl stále, jenom na sebe od uvedeného období vzal rosikruciánskou formu. Tento duch, který nyní působí jako duch rosikruciánský, sahá až do dávných dob lidstva; svá mystéria měl již ve staré atlantské době. A to, co rozvíjí působnost v novější době, proudilo ve starších dobách, v dobách, které nejsou až tak vzdálené od těch našich, nevědomě do srdcí a duší lidí, přičemž se to stávalo stále vědomějším. [...]

Dnešní pojmy duchovní vědy byly dříve lidem přinášeny ve formě obrazů

Řekli jsme dále, že lidského vývoje, který je dnes možný a který nám může poskytovat sílu, jistotu a skutečný životní obsah, lze dosáhnout tím, že si osvojíme například znalost vícečlennosti lidské přirozenosti, že porozumíme tomu, že člověk není chaoticky pospojován, ale že sestává z fyzického těla, éterného těla, astrálního těla a Já. To, co je tím míněno, jsme nepocíťovali jako pouhá slova, nýbrž charakterizováním jednotlivých temperamentů, studiem výchovy člověka, jak probíhá zároveň s vývojem fyzického těla do sedmého roku, éterného těla do čtrnáctého roku a astrálního těla do jednadvacátého roku, jsme si o těchto věcech udělali určité představy. A z úvah o poslání pravdy, zbožné vroucnosti, hněvu atd. jsme viděli, že to, co jsme poznali jako fyzické tělo, éterné tělo, astrální tělo, duši pocitující, duši rozumovou neboli duši hlubšího citění a duši vědomou, nezůstává abstraktním pojmem, ale je ožívováno nazíráním v životě a okolní svět se pro nás jejich prostřednictvím stává průzračným, jasným a obsažným.

Tak se dozvídáme o záhadách světa. Dnes se o nich můžeme dozvědět. A i když je venku dosud mnoho lidí, kteří vědomky či nevědomky setrvávají v materialismu, je tu přece jen jistý počet duší, jež

pocítují jako životně nezbytné, aby pozorně naslouchaly výkladům, které mohou být dány. Mnozí z vás by tady už po léta neseděli a to, co tu provádíme, společně neprožívali a nepocítovali, kdyby to pro ně nebylo životně nezbytné. Jak to, že jsou dnes duše, které tomu takto rozumějí, které v pojmech a názorech, jež zde rozvíjíme, mohou sledovat lidskou životní cestu? Je tomu tak z následujícího důvodu. Jako jste se vy dnes zrodili do světa s touhami, které jsem se předtím pokusil vylíčit, rodili se naši předkové v Evropě, to znamená velký počet duší, které jsou zde dnes přítomné, v uplynulých staletích do jiného prostředí, do jiného světa, než je svět 19. století. Podívejme se zpět na 6., 7. nebo i na 12., 13. století, kdy byly inkarnovány mnohé z tady sedících duší, a podívejme se, co takové duše tenkrát prožívaly.

V oněch dobách ovšem nebyla žádná Theosofická společnost, kde by se o všem mluvilo tak, jak to dnes děláme my; tenkrát duše slyšela ze svého okolí něco docela jiného. Pokusme se uvědomit si, co tenkrát duše slyšely - co slyšely od těch, kteří necestovali sem a tam proto, aby měli duchovně-vědecké přednášky, nýbrž kteří přednášeli jako rapsódi nebo jiným způsobem táhli od vesnice k vesnici, od města k městu, aby přinášeli zprávu o duchu. Jaká slova tenkrát vyslovovali tito lidé? Vykresleme si to na jednom konkrétním případě. Tenkrát ještě takový člověk neřekl: Existuje theosofie, nauka o nižším a vyšším Já; člověk má fyzické tělo, éterné tělo, astrální tělo atd.; nýbrž krajem táhli rapsódi, to znamená lidé, kteří byli povoláni k tomu, aby přinášeli zprávu o duchu, a vyprávěli zhruba toto - a zopakoval bych teď leccos z toho, co tenkrát ve střední a východní Evropě přednášeli. [...]

A Rudolf Steiner vypráví pohádku o královském synu, princí, který se vydává na dlouhou cestu, aby našel a získal dceru květinové královny. Cestou pomůže stařence, která se mu odvděčí zvonečkem, jehož pomocí může přivolat orlího, liščího a rybího krále i s jejich zástupy, aby mu pomohli. Po mnoha letech putování dceru královny nachází, avšak uvězněnou a hlídanou drakem. Od starce se mu dostává rady, aby se obrátil na dračí matku. Učiní to a ona mu dává za úkol hlídat koně, který se však pokaždé ihned ztratí. S pomocí orlů, lišek a ryb ale princ koně vždy zase nalezne. V noci pak smí jít na bál a tancovat s dcerou květinové královny. Princ tak nakonec dceru květinové královny zachrání a smí si ji odvést, ale vždy jen na půl roku; druhou polovinu roku musí jeho vyvolená sestoupit pod zem za svou matkou, aby ji matka mohla mít při sobě.

Působení pohádkových obrazů

Tyto i jiné příběhy tenkrát vstoupily do mnoha a mnoha duší. Duše jim naslouchaly a přijímaly je - ne však proto, aby je po způsobu podivných novodobých theosofů alegoricky vykládaly; jako symbolické a alegorické výklady totiž nejsou tyto věci k ničemu. Ne, lidé je přijímali, protože v nich nacházeli potěšení a zábavu, protože cítili, že při těchto vyprávěních proudí jejich duší hřejivý život. A když tento život proudil jejich duší, zatímco naslouchali vyprávění o královském synu, o tom, co vykonal pomocí zvonečku a jak si získal dceru květinové královny, nic dalšího už nechtěli.

Mnohé z duší, které tenkrát něco takového vyslechly a s chutí a radostí přijaly, žijí dnes. A je-li něco takového přijato pro radost a uspokojení duše, pak to v duši žije dál. Takovéto duše pak v podobě citů a pocitů přijmou myšlenkové formy a poté se stanou něčím jiným, než co byly dříve. Přinese to plody, dá to duším síly a tyto síly se promění, stanou se něčím jiným. Čím se pak staly? Staly se tím, co je teď v duších jako touha po vyšším výkladu týchž tajemství, jako touha po duchovní vědě.

Tenkrát oni rapsódové nevyprávěli: Je člověk, který spěje k vyššímu Já a musí při tom přemoci to, co jej chce stáhnout dolů jako jeho nižší Já. Nýbrž vyprávěli: Žil byl jednou jeden princ; a ten princ se vydal do světa [...] a vykonal dobrý skutek. My dnes říkáme: Člověk musí vykonat něco, co je dobrým činem, činem lásky a oběti. Tenkrát se takový čin vyprávěl v obraze. Dnes řekneme: Člověk v sobě musí rozvinout takovou náladu ducha, jejímž prostřednictvím získá ponětí o duchovním světě, spojení s ním a schopnost rozvinout své síly tak, aby s ním mohl navázat vztah. Tenkrát se to řeklo v obraze: Stařena darovala princovi zvoneček, aby zazvonil. Dnes řekneme: Člověk do sebe pojal ostatní přírodní říše; to, co je v přírodě rozprostřené, má člověk v sobě harmonicky sjednoceno. Musí však porozumět tomu, jak v něm to, co je venku rozprostřeno, žije, a svou nižší přirozenost může přemoci jen tím, že to, co působí v přírodních říších, uvede do náležitého vztahu k sobě, aby mu to mohlo přijít na pomoc. [...]

Tyto obrazy - a takovýchto obrazů bychom mohli uvést stovky - podněcovaly svými myšlenkovými formami duševní síly, takže dnes příslušné duše dozrály k tomu, aby slyšely jinou formu, formu, kterou pěstujeme v duchovní vědě. Nejprve však muselo dojít k tomu, že touha jaksi postrádáním náležitě narostla; nejprve muselo ve fyzickém světě jakoby vymizet všechno, co v duši žilo jako touha po duchu. V první polovině 19. století vymizelo mnohé. Ve druhé polovině 19. století pak přišla materialistická kultura a s ohledem na duchovní život začalo být pusto a prázdno. Tím větší však byla touha a tím významnějším ideál spirituálního hnutí. Bylo jen málo těch, kdo v první polovině 19. století v tichém martyriu ještě pociťovali, jak zanikají ideje, které byly kdysi uzřeny a poté vyprávěny a které potom dál žily. [...]

Rudolf Steiner hovoří o spisovateli Juliu Mosenovi¹⁰⁶, žijícím v první polovině 19. století, který podle italské pověsti napsal epos Rytíř Blud (Ritter Wahn, 1831), a líčí pozoruhodné obrazy této Mosenovy skladby.

Odkud se vzali rapsódi vyprávějící pohádky?

Z těchto obrazů, nesoucích na sobě pečeť tisíciletí, plynou ideje, jež se uplatňují v umělcích, jako byl Julius Mošen; u něj se vydraly z duše, která byla příliš velká, než aby v nastupující materialistické době mohla žít zdravě v těle, a Mošen tak na sebe kvůli velikosti své žhnoucí duše musel vzít ono tiché martyrium. [Posledních dvacet let svého života strávil Mošen upoután nemocí na lůžko.] To bylo v roce 1831. Tohle žilo v jednom člověku první poloviny 19. století. A má to znovu dojít vzkříšení, nyní ovšem tak, aby rozohnilo sílu člověka. K tomu vzkříšení dojde! To nám dává vědomí významu toho, co poznáváme jako theosofického ducha a co chce do lidí vstoupit jako duch rosikru- ciánství. Nyní tušíme, že to, co my sami pěstujeme, tu vždy bylo. Propadali bychom klamům rytíře Bluda, kdybychom chtěli předpokládat, že něco ve světě může prospívat, aniž by v žilách lidí působil tento duch. Odkud se vzali oni rapsódi 7., 8. nebo 12. století, kteří se vydávali do světa, aby podněcovali myšlenkové formy, takže duše lidí dnes dokážou pojímat něco jiného? Kde bylo centrum těchto rapsódů? Kde se naučili vykreslovat před lidmi takovéto obrazy? - Naučili se to v týchž chrámech, které musíme považovat za školy rosikrucianů. Byli žáky rosikrucianů a učitelé jim říkali: Dnes se ještě nemůžete vydat do světa a hovořit k lidem ve formě idejí, jak tomu bude později; dnes musíte vyprávět o princovi, o květinové královně a trojím plášti, aby se vytvořily myšlenkové formy, které mají žít v duších. A až tyto duše přijdou znovu, budou rozumět tomu, co budou potřebovat k dalšímu pokroku. - Duchovní centra ustavičně vysílají do světa své vyslance, aby v každé epoše bylo lidským duším přinášeno to, co spočívá v hlubinách ducha.

Je to triviální názor, jestliže se dnes lidé domnívají, že mohou vytvářet pohádky na základě svých fantazií. Staré pohádky, které jsou výrazem dávných duchovních tajemství světa, vznikly tak, že ti, kdo je pro svět vytvářeli, naslouchali těm, kdo jim dokázali vyprávět duchovní tajemství, takže jejich skladba, kompozice odpovídá duchovním tajemstvím. Proto můžeme říci, že v nich žije duch celého lidstva, mikrokosmu i makrokosmu.

Duchovní centra se podřídila Kristovu vedení

Z týchž chrámů byli vysíláni rapsódi, aby vyprávěli obsažné pohádky, a z týchž chrámů pocházejí nauky dnešní doby, jejichž poznatky vstupují do duší a srdcí lidí, aby umožnily kulturu, kterou lidstvo potřebuje. Od epochy k epoše tak kráčí duch, jenž je základem lidstva. Bytosti, které v předkřesťanské době vyučovaly individuality sedící v posvátných chrámech a učily je tomu, co si samy přinesly z dřívějších planetárních stavů, se podřídily vedení Krista, této jedinečné individuality, aby dále působily v jeho smyslu. Kristus se stal velkým učitelem, vůdcem lidí. A kdybych vám dnes ještě mohl vyprávět, že pohádky, které žijí po staletí, vznikly tímž způsobem a že v celé západní kultuře podněcovaly myšlenkové formy, které vyjadřují totéž, jen obrazně, jako to, co dnes říkáme světu o Kristu my, pak byste viděli, jak v době po mystériu na Golgotě se duchovní vedení lidstva ve svých centrech vskutku podřídilo vedení Kristovu. Tak je vše v duchovním vedení spojeno s Kristem. Jestliže si toto spojení uvědomíme, pohlédneme ke světlu, které potřebujeme a které musíme využívat zvláště s ohledem na to, po čem toužily duše, když se inkarovaly v 19. století. [...]

Vidíme-li v dnešní době vědeckou pustotu, pustotu v umění, ve společenském životě a všude, pak si musíme říci: Nemusíme se této pustotě poddávat; můžeme se z ní vymanit. Opět totiž nastal čas, kdy promlouvají posvátné chrámy - tentokrát už nejen v obrazech a pohádkách, nýbrž i v takových pravdách, které sice dnes ještě mnozí berou jako teorie, které se však víc a víc mohou a musí stávat živoucí mízou života, krví duší. Každý se může odhodlat přijmout tuto krev života tím nejlepším, co má ve své duši.